

บทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อการขับเคลื่อนประชาธิปไตย

ยุคดิจิทัล*

THE ROLE OF ONLINE SOCIAL NETWORKS IN DRIVING DIGITAL DEMOCRACY

พระครูสังฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตโต

Phrakhrusangharak Yodsawi Pamuttor

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding author E-mail: chinza44@gmail.com

วันที่รับบทความ : 21 สิงหาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 30 สิงหาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 31 สิงหาคม 2568

Received 21 August 2025; Revised 30 August 2025; Accepted 31 August 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อการขับเคลื่อนประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล โดยเน้นการทำความเข้าใจกลไกและผลกระทบที่เกิดขึ้นในมิติทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม พบว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตรวจสอบอำนาจรัฐ ระดมทรัพยากรเพื่อจัดตั้งการเคลื่อนไหว และสร้างวัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัลที่เข้มแข็ง ผลเชิงบวกที่สำคัญ ได้แก่ การเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลอย่างกว้างขวาง และการเอื้อต่อความโปร่งใสในการกำกับดูแล ขณะที่ผลเชิงลบ ได้แก่ การแพร่กระจายของข่าวปลอม การแบ่งขั้วทางการเมือง และการถูกครอบงำโดยรัฐหรือกลุ่มทุน กรณีศึกษาทั้งในไทยและต่างประเทศ เช่น การเคลื่อนไหวของเยาวชนไทย Arab Spring และ Hong Kong Protests ชี้ให้เห็นว่า แม้เครือข่ายสังคมออนไลน์จะมีพลังในการขับเคลื่อน

Citation:

* พระครูสังฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตโต. (2568). บทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อการขับเคลื่อนประชาธิปไตยยุคดิจิทัล.

วารสารกวีานพะเยา, 2(4), 17-28.

Phrakhrusangharak Yodsawi Pamuttor. (2025). The Role of Online Social Networks in Driving Digital Democracy. Journal of Kwan Phayao, 2(3), 17-28;

Website: <https://so11.tci-thaijo.org/index.php/jkp>

ประชาธิปไตย แต่ผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางการเมืองและระดับการควบคุมในแต่ละบริบท บทความนี้เสนอแนวทางเชิงนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างกลไกสนับสนุนสิทธิเสรีภาพทางดิจิทัล การเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ การพัฒนากฎหมายที่สมดุล และการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นพลังบวกต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: เครือข่ายสังคมออนไลน์, ประชาธิปไตยดิจิทัล, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, ข่าวปลอม, พื้นที่สาธารณะ

Abstract

This article examines the role of social media networks in driving democracy in the digital era, focusing on the mechanisms and impacts across political, social, and cultural dimensions. Social media platforms serve as a new public sphere where citizens can exchange opinions, monitor state power, mobilize resources for political movements, and cultivate strong digital citizenship. The positive impacts include enhancing political participation, broadening information access, and promoting transparency and accountability. However, negative impacts emerge, such as the spread of fake news, political polarization, and domination by the state or powerful corporations. Case studies from Thailand, the Arab Spring, and the Hong Kong Protests demonstrate that while social media networks possess transformative potential for democracy, outcomes largely depend on political structures and levels of state control in each context. The article proposes key policy recommendations: establishing mechanisms to safeguard digital rights, strengthening media literacy, developing balanced legal frameworks, and fostering cooperation among the state, private sector, and civil society. These strategies aim to ensure that social media networks serve as a constructive force in promoting sustainable democracy.

Keyword: Social media, Digital democracy, Political participation, Fake news, Public sphere

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อโครงสร้างทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และการจัดตั้งพลังทางสังคม เครือข่ายเหล่านี้มิได้มีบทบาทเพียงการสื่อสารส่วนบุคคล แต่ยังเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางมากขึ้น (Dahlberg, 2011)

การเมืองในยุคดิจิทัล (Digital Politics) มีลักษณะสำคัญคือ การเข้าถึงข้อมูลที่รวดเร็ว การลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน และการสร้างพื้นที่ใหม่ในการถกเถียงเชิงนโยบาย สื่อดิจิทัลทำให้เกิดการเมืองแบบเครือข่าย (Networked Politics) ที่ประชาชนสามารถเป็นทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิตข้อมูลการเมือง (Castells, 2012) การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้โครงสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเลือกตั้ง แต่ยังขยายไปสู่การรณรงค์ การชุมนุมออนไลน์ และการตรวจสอบอำนาจรัฐผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล (Chadwick, 2013)

เครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter (X), และ TikTok กลายเป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ (New Public Sphere) ที่ผู้คนสามารถแสดงออก แสดงความคิดเห็น และรวมตัวกันเพื่อขับเคลื่อนทางสังคมและการเมือง (Habermas, 2006; Fuchs, 2014) ในบริบทประชาธิปไตย เครือข่ายเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบและสร้างแรงกดดันต่อผู้มีอำนาจรัฐ รวมทั้งยังเป็นพื้นที่สร้างวัฒนธรรมพลเมืองแบบดิจิทัล ที่ประชาชนใช้สิทธิและเสรีภาพทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ (Tufekci, 2017) ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนไทยในปี 2563 ที่ใช้ Twitter เป็นช่องทางหลักในการระดมความคิดเห็นและเผยแพร่ข้อเรียกร้องทางการเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อการสร้างพลังทางประชาธิปไตย (Sinpeng, 2021)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์บทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยยุคดิจิทัล (2) ศึกษาผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบของเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อพัฒนาการประชาธิปไตย และ (3) เสนอข้อพิจารณาเชิงนโยบายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้เสรีภาพทางดิจิทัลกับการป้องกันปัญหาที่อาจบั่นทอนระบบประชาธิปไตย

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีประชาธิปไตยดิจิทัล (Digital Democracy)

ประชาธิปไตยดิจิทัลหมายถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มพูนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง อาทิ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการถกเถียงเชิงนโยบาย และการใช้สิทธิทางการเมืองผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล (Coleman & Blumler, 2009) นักวิชาการอย่าง Dahlberg (2011) ได้ชี้ว่าประชาธิปไตยดิจิทัลมีทั้งด้านบวก เช่น การขยายพื้นที่สาธารณะ และด้านลบ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกัน

2. แนวคิด Public Sphere ของ Habermas ในบริบทออนไลน์

แนวคิด Public Sphere ของ Jürgen Habermas มองว่า พื้นที่สาธารณะคือเวทีที่ประชาชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรีและมีเหตุผลเพื่อกำหนดทิศทางทางการเมือง (Habermas, 1989) เมื่อปรับใช้ในบริบทออนไลน์ นักวิจัยจำนวนมาก เช่น Papacharissi (2002) และ Dahlberg (2001) ได้เสนอว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์สามารถทำหน้าที่เป็น *public sphere* แบบใหม่ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วม แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดเรื่องข่าวปลอม การสร้าง echo chambers และการครอบงำโดยอัลกอริทึม

3. ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory)

ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมเน้นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มในลักษณะโครงข่าย โดยให้ความสำคัญกับโครงสร้าง การเชื่อมโยง และการกระจายข้อมูล (Wasserman & Faust, 1994) ในบริบทของการเมืองดิจิทัล เครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยสร้าง “ทุนทางสังคมดิจิทัล” (digital social capital) ที่เอื้อต่อการระดมพลังและการสร้างการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Bennett & Segerberg, 2012) ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหว #BlackLivesMatter และการชุมนุมของเยาวชนไทย แสดงให้เห็นถึงพลังการเชื่อมโยงเชิงเครือข่ายที่ก่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนทางการเมือง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารการเมือง (Political Communication)

การสื่อสารการเมืองคือกระบวนการที่ข้อมูล ข่าวสาร และสัญญาณทางการเมืองถูกผลิต เผยแพร่ และตีความในสังคม (McNair, 2011) สื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการสื่อสารการเมืองจากระบบทางเดียว (top-down communication) ที่รัฐหรือสื่อมวลชน

ควบคุม ไปสู่การสื่อสารแบบสองทางหรือหลายทาง (interactive and participatory communication) ซึ่งประชาชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างเนื้อหาและกำหนดวาทกรรม (Chadwick, 2013) สิ่งนี้ช่วยเพิ่มพลังให้กับประชาชนในการตรวจสอบรัฐและสร้างสังคมที่มีความโปร่งใส

บทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์

1. การเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

เครือข่ายสังคมออนไลน์ได้กลายเป็น *พื้นที่สาธารณะดิจิทัล* (digital public sphere) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ และถกเถียงประเด็นทางการเมืองได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่จำกัดด้วยข้อจำกัดเชิงภูมิศาสตร์และเวลา (Papacharissi, 2002) ตัวอย่างเช่น การใช้ Twitter และ Facebook ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของพื้นที่ประชาธิปไตยในโลกออนไลน์ แม้จะยังคงเผชิญความท้าทายจากการครอบงำของอัลกอริทึมและการเผยแพร่ข่าวปลอม (Fuchs, 2014)

2. การระดมทรัพยากรและการจัดตั้งการเคลื่อนไหวทางการเมือง

เครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยลดต้นทุนในการจัดตั้งและระดมทรัพยากรสำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมือง ทำให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันได้อย่างรวดเร็วและยืดหยุ่น (Bennett & Segerberg, 2012) การเคลื่อนไหวเช่น *Arab Spring* และ *Occupy Wall Street* เป็นตัวอย่างของการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการประสานงานและการเผยแพร่ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ (Howard & Hussain, 2013) ในประเทศไทยเอง การชุมนุมของเยาวชนปี 2563 ก็ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เป็นกลไกสำคัญในการนัดหมายและเผยแพร่ข้อเรียกร้องทางการเมือง (Sinpeng, 2021)

3. การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจรัฐ

สื่อสังคมออนไลน์ทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบอำนาจรัฐ (watchdog) โดยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนสามารถเปิดโปงการทุจริต การละเมิดสิทธิ หรือการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรมของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐ (Chadwick, 2013) ตัวอย่างเช่น กรณีการเปิดเผยข้อมูลการทุจริตในหลายประเทศผ่านการรณรงค์ออนไลน์ได้สร้างแรงกดดันทางการเมืองต่อรัฐบาลอย่างมีนัยสำคัญ (Tufekci, 2017) อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบนี้ก็เผชิญข้อจำกัด เช่น การควบคุมสื่อ

ดิจิทัลโดยรัฐ การออกกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพออนไลน์ และการใช้กองกำลังไซเบอร์โจมตีฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง

4. การสร้างวัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัล

เครือข่ายสังคมออนไลน์ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือทางการเมือง แต่ยังมียุทธศาสตร์ในการสร้างวัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) ที่ประชาชนเรียนรู้การใช้สิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบบนโลกออนไลน์ (Mossberger, Tolbert, & McNeal, 2008) การมีส่วนร่วมผ่านการรณรงค์ออนไลน์ การสร้างแฮชแท็กเพื่อเรียกร้องประเด็นทางสังคม เช่น #MeToo หรือ #BlackLivesMatter แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของพลเมืองในฐานะผู้มีบทบาทเชิงรุกต่อสังคมและการเมือง (Loader, Vromen, & Xenos, 2014) วัฒนธรรมนี้ช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์และความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม

ผลกระทบของเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อประชาธิปไตย

ด้านบวก

1) เพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนและกลุ่มที่มักถูกกีดกันจากการเมืองแบบดั้งเดิม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น รณรงค์ และจัดตั้งการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองได้มากขึ้น (Loader, Vromen, & Xenos, 2014) ลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิด *participatory democracy* ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของพลเมืองในหลากหลายรูปแบบ ไม่จำกัดเฉพาะการเลือกตั้ง

2) สร้างการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลอย่างกว้างขวาง

สื่อสังคมออนไลน์ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างต่อเนื่อง และช่วยลดอุปสรรคด้านภูมิศาสตร์หรือสื่อดั้งเดิมที่ถูกควบคุม (Chadwick, 2013) ผลที่ตามมาคือ ประชาชนสามารถตัดสินใจทางการเมืองบนฐานข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น

3) เอื้อต่อการสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้

การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเครือข่ายออนไลน์ช่วยให้สังคมสามารถตรวจสอบอำนาจรัฐและกลไกทางการเมืองได้อย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น เช่น การเปิดโปงการทุจริต การละเมิดสิทธิ

มนุษย์ชน หรือการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Bertot, Jaeger, & Grimes, 2010) สิ่งนี้ส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสและเพิ่มแรงกดดันต่อผู้มีอำนาจให้ต้องรับผิดชอบต่อสาธารณะ

ด้านลบ

1) ปัญหาข่าวปลอม (Fake News) และการบิดเบือนข้อมูล

สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่ข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือนแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นทางการเมืองและการตัดสินใจของประชาชน (Allcott & Gentzkow, 2017) การบิดเบือนข้อมูลยังถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อสร้างความได้เปรียบหรือทำลายความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม

2) การแบ่งขั้วทางการเมือง (Political Polarization)

การออกแบบอัลกอริทึมของแพลตฟอร์ม เช่น Facebook หรือ Twitter มีส่วนทำให้เกิด “echo chambers” และ “filter bubbles” ที่ประชาชนได้รับข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับความเชื่อของตน ส่งผลให้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองรุนแรงขึ้น (Sunstein, 2017) ซึ่งบั่นทอนความสามารถในการหาฉันทมติและการประนีประนอมทางการเมือง

3) การถูกครอบงำโดยกลไกรัฐหรือกลุ่มทุน

แม้เครือข่ายสังคมออนไลน์จะเป็นพื้นที่เสรี แต่ก็มีความเสี่ยงจากการถูกควบคุมโดยรัฐผ่านกฎหมาย การปิดกั้นแพลตฟอร์ม หรือการใช้งบประมาณเพื่อสร้างกองทัพไซเบอร์โจมตีฝ่ายตรงข้าม (Freedom House, 2022) ขณะเดียวกัน กลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่เป็นเจ้าของแพลตฟอร์ม เช่น Meta หรือ X (Twitter) ก็มีอำนาจอย่างมากในการกำหนดทิศทางของการสื่อสารการเมืองและวาทกรรมสาธารณะ (Fuchs, 2014)

กรณีศึกษา/บริบทไทยและนานาชาติ

1. กรณีการเคลื่อนไหวของเยาวชนไทยผ่าน Twitter และ Facebook

การเคลื่อนไหวของเยาวชนไทยในปี 2563-2564 แสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดย Twitter และ Facebook ถูกใช้เป็นพื้นที่หลักในการแสดงออก แสดงความคิดเห็น และระดมพลังสังคม เยาวชนใช้แฮชแท็ก (#) เป็นเครื่องมือสำคัญในการรวมกลุ่มและเผยแพร่ข้อเรียกร้อง เช่น #เยาวชนปลดแอก และ #saveอนาคตใหม่ (Sinpeng, 2021) การเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยทางเลือก แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่

เน้นความสร้างสรรค์ การใช้สัญลักษณ์ และการสื่อสารผ่านมีม (meme politics) (Suwannakij, 2022)

2. การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในต่างประเทศ: Arab Spring และ Hong Kong Protests

ในกรณี *Arab Spring* (2010–2012) เครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น Facebook และ Twitter มีบทบาทในการระดมพลและเผยแพร่ข้อมูล เกิดสิ่งที่เรียกว่า “Facebook Revolution” โดยประชาชนใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อต่อต้านระบอบอำนาจนิยมในตูนิเซีย อียิปต์ และลิเบีย (Howard & Hussain, 2013)

ส่วน *Hong Kong Protests* (2019–2020) เครือข่ายออนไลน์ เช่น Telegram, LIHK และ Twitter ถูกใช้เป็นช่องทางหลักในการจัดการประท้วงแบบไร้ผู้นำ (leaderless protests) โดยอาศัยการสื่อสารแบบกระจายศูนย์ (decentralized communication) และการแชร์ข้อมูลแบบเรียลไทม์ (Lee, 2020) การเคลื่อนไหวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตใหม่ของการเมืองดิจิทัลที่ผสมผสานการสื่อสารออนไลน์เข้ากับการลงถนนจริง

3. การเปรียบเทียบบทบาทและผลลัพธ์ในบริบทต่าง ๆ

เมื่อเปรียบเทียบทั้งสามกรณี พบว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์มีบทบาทคล้ายคลึงกันในฐานะ “เครื่องมือระดมพล” และ “พื้นที่สาธารณะทางเลือก” แต่ผลลัพธ์แตกต่างกันตามบริบททางการเมืองและสังคม

Arab Spring นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในบางประเทศ แม้ผลลัพธ์จะไม่ยั่งยืนและบางกรณีเกิดความรุนแรง

Hong Kong เครือข่ายออนไลน์ช่วยรักษาการเคลื่อนไหวที่ยืดหยุ่น แต่ท้ายที่สุดก็ถูกควบคุมด้วยกฎหมายความมั่นคงแห่งชาติ

ไทย การเคลื่อนไหวของเยาวชนปี 2563 แม้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองโดยทันที แต่ได้สร้าง *วัฒนธรรมการเมืองใหม่* ที่เปิดพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น และกระตุ้นการถกเถียงสาธารณะอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน (McCargo, 2020)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์มีพลังทางการเมืองสูง แต่ผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับพลวัตเชิงสถาบัน โครงสร้างรัฐ และระดับการควบคุมของรัฐบาลในแต่ละบริบท

ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนา

1. การสร้างกลไกสนับสนุนสิทธิเสรีภาพทางดิจิทัล

เพื่อให้ประชาธิปไตยยุคดิจิทัลเติบโตอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องสร้างกลไกที่คุ้มครองสิทธิพลเมืองบนโลกออนไลน์ เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในความเป็นส่วนตัว และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เท่าเทียม (United Nations, 2016) รัฐควรสร้างนโยบายที่รับรองสิทธิทางดิจิทัล (digital rights) และจัดตั้งองค์กรอิสระในการกำกับดูแล เพื่อป้องกันการใช้อำนาจรัฐที่เกินขอบเขตและการละเมิดสิทธิของประชาชน

2. การเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)

การรู้เท่าทันสื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันผลกระทบด้านลบของเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น ข่าวปลอม การบิดเบือนข้อมูล และ hate speech (Livingstone, 2014) ภาครัฐและสถาบันการศึกษาควรบรรจุหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (digital media literacy) ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะในการวิเคราะห์ แยกแยะ และประเมินคุณภาพของข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ ภาคประชาสังคมควรจัดกิจกรรมรณรงค์และเวิร์กช็อปเพื่อยกระดับทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ในสังคมดิจิทัล

3. การพัฒนากฎหมายและนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิประชาชนบนโลกออนไลน์

ควรมีกฎหมายที่สร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิประชาชนกับการรักษาความมั่นคงของรัฐ โดยกฎหมายดังกล่าวควรมีความโปร่งใส เปิดให้มีการมีส่วนร่วมของสาธารณะ และมีกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่เป็นธรรม (MacKinnon, 2012) ขณะเดียวกัน ควรมีมาตรการกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ชัดเจน เพื่อป้องกันการผูกขาดโดยกลุ่มทุนและการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้

4. การสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และภาคประชาชน

ความท้าทายในยุคดิจิทัลไม่สามารถแก้ไขได้โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงลำพัง จำเป็นต้องมีความร่วมมือแบบพหุภาคี (multi-stakeholder cooperation) ระหว่างรัฐ บริษัท เทคโนโลยี และองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อกำหนดมาตรการที่ยั่งยืน (Kurbalija, 2016) ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งคณะทำงานร่วมด้านความปลอดภัยไซเบอร์และสิทธิมนุษยชนในโลกออนไลน์ รวมถึงการสร้างแพลตฟอร์มสำหรับการปรึกษาหารือสาธารณะเพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายดิจิทัล

สรุป

บทบาทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อการขับเคลื่อนประชาธิปไตยยุคดิจิทัลสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมอย่างมีนัยสำคัญ เทคโนโลยีดิจิทัลได้ขยายพื้นที่สาธารณะใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ทั้งการแสดงความคิดเห็น การระดมทรัพยากร การจัดตั้งการเคลื่อนไหว และการตรวจสอบอำนาจรัฐ เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัลที่ประชาชนตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างไรก็ตาม บทบาทเหล่านี้ก็มีทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านบวกคือการเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสร้างการรับรู้ข้อมูลอย่างกว้างขวาง และการเอื้อต่อความโปร่งใสและการตรวจสอบได้ ขณะที่ด้านลบคือการแพร่กระจายของข่าวปลอม การแบ่งขั้วทางการเมือง และการครอบงำของรัฐหรือกลุ่มทุน กรณีศึกษาในประเทศไทย **Arab Spring** และ **Hong Kong Protests** แสดงให้เห็นว่าแม้เครือข่ายสังคมออนไลน์จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนประชาธิปไตย แต่ผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางการเมือง สังคม และระดับการควบคุมของรัฐ ดังนั้น เพื่อให้ประชาธิปไตยดิจิทัลเติบโตอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องสร้างกลไกคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางดิจิทัล เสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ พัฒนากฎหมายและนโยบายที่สมดุล และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชนเพื่อให้การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นพลังบวกต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236.
- Bertot, J. C., Jaeger, P. T., & Grimes, J. M. (2010). Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies. *Government Information Quarterly*, 27(3), 264–271.
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age*. Polity Press.
- Chadwick, A. (2013). *The hybrid media system: Politics and power*. Oxford University Press.

- Dahlberg, L. (2011). Re-constructing digital democracy: An outline of four 'positions'. *New Media & Society*, 13(6), 855–872.
- Freedom House. (2022). *Freedom on the Net 2022*. Freedom House.
- Fuchs, C. (2014). *Social media: A critical introduction*. Sage.
- Habermas, J. (2006). Political communication in media society: Does democracy still enjoy an epistemic dimension? The impact of normative theory on empirical research. *Communication Theory*, 16(4), 411–426.
- Kurbalija, J. (2016). *An introduction to Internet governance* (7th ed.). DiploFoundation.
- Livingstone, S. (2014). Developing social media literacy: How children learn to interpret risky opportunities on social network sites. *Communications*, 39(3), 283–303.
- Loader, B. D., Vromen, A., & Xenos, M. (2014). The networked young citizen: Social media, political participation and civic engagement. *Information, Communication & Society*, 17(2), 143–150.
- MacKinnon, R. (2012). *Consent of the networked: The worldwide struggle for Internet freedom*. Basic Books.
- Sinpeng, A. (2021). *Opposing democracy in the digital age: The yellow shirts in Thailand*. University of Michigan Press.
- Sunstein, C. R. (2017). *#Republic: Divided democracy in the age of social media*. Princeton University Press.
- Tufekci, Z. (2017). *Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest*. Yale University Press.
- United Nations. (2016). *Report of the Human Rights Council on the promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet*. United Nations General Assembly.

- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739–768.
- Chadwick, A. (2013). *The hybrid media system: Politics and power*. Oxford University Press.
- Coleman, S., & Blumler, J. G. (2009). *The Internet and democratic citizenship: Theory, practice and policy*. Cambridge University Press.
- Dahlberg, L. (2001). The Internet and democratic discourse: Exploring the prospects of online deliberative forums extending the public sphere. *Information, Communication & Society*, 4(4), 615–633.
- Dahlberg, L. (2011). Re-constructing digital democracy: An outline of four ‘positions’. *New Media & Society*, 13(6), 855–872.
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. MIT Press.
- McNair, B. (2011). *An introduction to political communication* (5th ed.). Routledge.
- Papacharissi, Z. (2002). The virtual sphere: The Internet as a public sphere. *New Media & Society*, 4(1), 9–27.
- Wasserman, S., & Faust, K. (1994). *Social network analysis: Methods and applications*. Cambridge University Press.